

GEORGES DIDI-HUBERMAN

AL TALLER
DEL FILÒSOF
EXPOSICIÓ
9.05-31.08.25

EXPOSICIÓ

Georges Didi-Huberman. Al taller del filòsof

Del 9 de maig al 31 d'agost de 2025

Comissariat: Lucía Montes Sánchez

Sala d'exposicions

Horaris: de dimarts a divendres, de 10.00 h a 14.00 h i de 16.00 h a 21.00 h;
dissabte i diumenge, de 16.00 h a 21.00 h

Entrada gratuïta

Georges Didi-Huberman és un dels pensadors actuals més influents dins de la filosofia i la història de l'art. El seu espai de treball no és pròpiament un “estudi”, sinó més aviat un “taller”. Aquesta exposició presenta una visió expandida del seu llegat filosòfic atenent el treball directe amb les imatges. Per primera vegada es mostren reunides les seves obres audiovisuals, així com diversos projectes experimentals realitzats amb altres artistes.

La proposta convida a apropar-nos al taller del filòsof, el lloc on practica, amb imaginació i constància, el joc d'inventar relacions entre paraules, coses, imatges, persones, formats, disciplines, temporalitats i latituds, fent del pensament una gran taula de muntatge.

Exposició comissariada per Lucía Montes Sánchez i produïda per la Filmoteca de Catalunya a partir de l'exposició *En el taller del filósofo. George Didi-Huberman* al Círculo de Bellas Artes (Madrid, 2024).

Amb la participació de:

Artistes&Associés, Frederico Benevides, Georges Didi-Huberman, Jean-André Fieschi, Alain Fleischer, Israel Galván, Arno Gisinger, Henri Herré, Eduardo Jorge de Oliveira i Suely Rolnik.

Comissariat: Lucía Montes Sánchez

Cap de Programes Públics: Marina Vinyes Albes

Coordinació de l'exposició: Núria Expósito, Esther Vilà

Suport a la coordinació: Mireia Montané Guitart

Disseny de l'espai: Joan Galí

Disseny gràfic: dosgrapas

Realització de la peça audiovisual de comunicació: Diana Toucedo

Producció i muntatge: Grop Exposicions i Museografia

Il·luminació: ILM

Traducció, revisió i correcció lingüístiques: Lucía Montes Sánchez, Tys

Traducció i subtitulació de les obres audiovisuals: 36caracteres

Amb el suport de:

Institut Francès de Barcelona; Institut Mémoires de l'édition contemporaine (IMEC); Laboratoire de recherche 'Art des images et art contemporain' (AIAC)- Université Paris 8; Centre Pompidou, París, Musée national d'art moderne / Centre de création industrielle.

Agraïments:

Adolf Alcanyís, Centre d'Arts Santa Mònica, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, Marcel Pié, Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Diapoteca (Arno Gisinger, 2024). A partir de les diapositives de Georges Didi-Huberman.

Georges Didi-Huberman (França, 1953) és un dels pensadors actuals més influents de la filosofia i la història de l'art contemporànies. És autor de més de seixanta llibres i comissari d'exposicions.

El seu lloc de treball no és un “estudi” com a tal. És més aviat un taller: un espai ampli concebut per a l'activitat d'invenió de pensament. No és únicament un indret físic i localitzable, sinó, sobretot, un espai propi que l'acompanya allà on va, un lloc per experimentar.

Què forma part de l'“obra” d'un filòsof? En el cas de Georges Didi-Huberman, va més enllà dels textos. La seva obra també la conformen les tècniques de treball i d'arxiu de la seva biblioteca, pel·lícules experimentals, conferències que trenquen amb els estàndards acadèmics, moments màgics de lectura, ambiciosos projectes expositius, col·laboracions amb artistes i un llarg etcètera de formes pràctiques de fer-se preguntes, i de crear i difondre pensament.

L'exposició *Georges Didi-Huberman. Al taller del filòsof* presenta una visió expandida del seu llegat filosòfic atenent el tracte directe amb les imatges. Per primer cop es mostren reunits els seus treballs audiovisuals, així com diversos projectes experimentals fets en col·laboració amb altres artistes.

Amb aquesta mostra de tècniques, camins i formats -que no són tan habituals en la confecció d'un pensament, però també formen part de la seva producció-, l'exposició posa en relleu un tret fonamental de l'actitud filosòfica de Didi-Huberman d'acord amb la manera com ha investigat certs temes i autors al llarg de la seva trajectòria: la indagació permanent i l'experimentació radical com a principis metodològics de la seva recerca. Perquè, tal com ell mateix sosté, "l'activitat filosòfica és un esdevenir: es transforma, va, ve i torna a començar". Als seus assajos, Didi-Huberman s'ha referit a aquesta actitud amb la paraula "heurística", terme que procedeix del grec *heúriskein* i que significa 'buscar, indagar, descobrir'. Una manera de fer que no exclou per principi cap hipòtesi o procediment i roman sempre oberta a l'experimentació i al canvi.

Es tracta, doncs, d'una invitació a entrar al taller del filòsof Georges Didi-Huberman, aquí i allà, on practica, amb imaginació i constància, el joc d'inventar relacions no només entre paraules, coses i imatges, sinó també entre formats, disciplines, institucions, persones, temps i latituds divergents.

Lucía Montes Sánchez

Comissària de l'exposició

Diapoteca (Arno Gisinger, 2024). A partir de les diapositives de Georges Didi-Huberman.

Obra exposada

-*L'horreur de la lumière* (Georges Didi-Huberman, Jean-André Fieschi, 1982) – 23'

-*L'Optogramme* (Georges Didi-Huberman, 1983) – 4'

-*Face à face à matière* (Georges Didi-Huberman, 1998) – 3h 59'

-*Risque & Rythme* (Georges Didi-Huberman, Israel Galván, Artistes&Associés, 2007) – 1 h 23'

-*Choses lues, choses vues* (Alain Fleischer, 2009) – 3'

-*Revolver* (Frederico Benevides, 2019) – 16'

-*Alegria pública, alegría política* (Eduardo Jorge de Oliveira, 2022) – 36'

-*De la mesa a la tapa: compás* (Henri Herré, 2023) – 12'

-*Diapoteca* (Arno Gisinger, 2024) - Videoprojecció de diapositives de Georges Didi-Huberman.

Diapoteca (Arno Gisinger, 2024). A partir de les diapositives de Georges Didi-Huberman.

Lucía Montes

Comissària de l'exposició

Doctora cum laude en Filosofia per la Universitat Autònoma de Madrid, on l'any 2022 va defensar una tesi sobre l'obra de Georges Didi-Huberman, titulada «Une connaissance par les montages. Georges Didi-Huberman, hacedor de exposiciones». Es tracta d'una de les primeres tesis monogràfiques sobre Didi-Huberman a nivell internacional, i va ser guardonada amb el Premi Menció Honorífica de la Reial Acadèmia de Doctors d'Espanya l'any 2022.

Lucía Montes va completar els seus estudis a l'École des Hautes Études en Sciences Sociales de París, la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic i la Universitat Catòlica de Xile. Ha traduït nombrosos textos de Didi-Huberman i és coautora, juntament amb ell, del llibre *La dama duende. El hombre que rompía los estilos* (Avarigani, 2019).

Recentment ha finalitzat el Màster en Estudis Curatorials de la Universitat de Navarra. Actualment és professora d'Estètica i Teoria de l'Art a la Universitat Oberta de Catalunya i col·labora amb el Departament d'Exposicions de la Fundació Juan March a Madrid, on treballa amb Manuel Fontán del Junco i Inés Vallejo en la preparació d'una exposició sobre Robert Rauschenberg que tindrà lloc l'octubre de 2025.

«En l'aire commogut...»

Exposició comissariada per Georges Didi-Huberman al CCCB.
Del 7 de maig al 28 de setembre de 2025.

EXPOSICIÓ AL CCCB FINS AL 28.09.2025

“EN L'AIRE COMMOGUT...” IMATGE – EMOCIÓ – UTOPIA

L'exposició Al taller del filòsof de la Filmoteca conviu amb la mostra «*En l'aire commogut...*» que presenta el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, sota el comissariat de Georges Didi-Huberman.

«*En l'aire commogut...*» és una exposició que reivindica el poder transformador de les imatges. La mostra convida a explorar les emocions que provoquen les obres de 140 artistes com Goya, Picasso, Miró, Lorca, Pasolini, Goethe, Zürn, Dalí, Man Ray, Trouvé, Val del Omar, Camarón, Mercadier, Rodin, Jahnsen, Giacometti o Colita, a través d'una passejada poètica, filosòfica i estètica.

Federico García Lorca i la seva idea del *duende* són el fil conductor d'aquesta mostra, una proposta molt personal del filòsof i historiador de l'art Georges Didi-Huberman. L'exposició pren el títol d'un vers del poema «Romance de la luna, luna», amb el qual Lorca iniciava el seu *Romancero gitano*.

Del 15 de maig al 29 de juny, la Filmoteca de Catalunya programa el cicle Filmoteca Georges Didi-Huberman, amb set sessions que dialoguen amb els diversos àmbits de l'exposició que es pot veure al CCCB.

Programes públics

Maig - juliol 2025

Sessió inaugural

Divendres 9 de maig 18.30 h - Sala Laya

'Déplacer voir (Desplaçar veure)'

Dins d'un taller hem de tenir, a més dels nostres desitjos o idees fixes, algunes intuïcions pràctiques: perquè pensar les imatges, tasca de l'historiador de l'art o del filòsof, no s'explica sense fer imatges i sense experimentar amb els seus enquadraments, els seus muntatges, etc. És la història d'un pensament que es forma tot multiplicant -de manera concreta, sobre la taula- imatges.

Conferència a càrrec de Georges Didi-Huberman seguida d'una conversa amb Lucía Montes Sánchez, comissària de l'exposició.

Visites comentades a l'exposició

Dijous 12 de juny, a les 19.30 h, a càrrec de Lidia Mateo Leivas, investigadora i professora al Departament d'Història de l'Art de la UNED (Madrid).

Dijous 3 de juliol, a les 18.00 h, a càrrec de Lucía Montes Sánchez, comissària de l'exposició.

Sessió de lectura

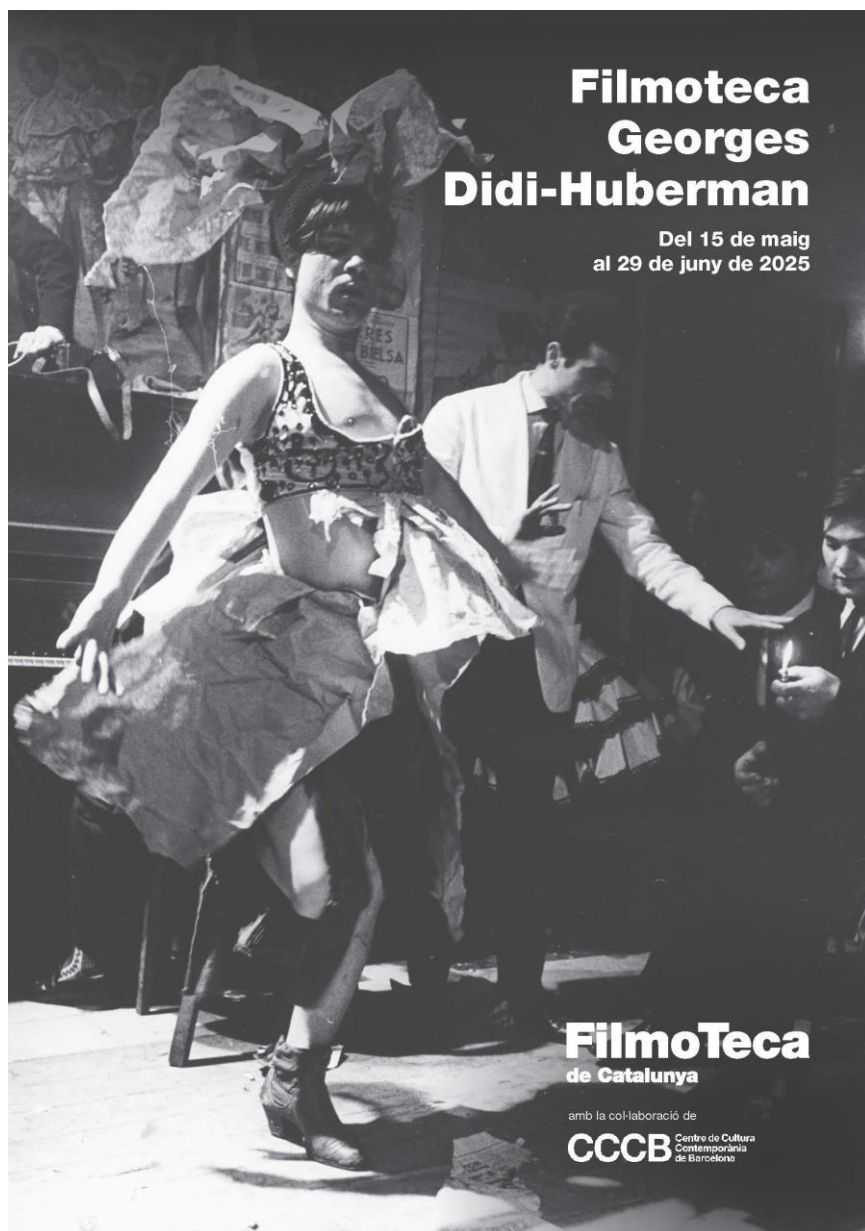
Dijous 3 de juliol 19.00 h - Biblioteca del cinema

Aproximació als textos de Georges Didi-Huberman vinculats especialment amb l'exposició *Georges Didi-Huberman. Al taller del filòsof*, seleccionats per Lucía Montes Sánchez, comissària de l'exposició.

Cicle de cinema

'FilmoTeca Georges Didi-Huberman'

Del 15 de maig al 29 de juny

Com un eco a les exposicions *Al taller del filòsof* i «*En l'aire commogut...*», presentades simultàniament a Barcelona, *FilmoTeca Georges Didi-Huberman* reuneix set sessions que reprenen cadascun dels àmbits de la mostra comissariada pel pensador francès al Centre de Cultura Contemporània tot establint un diàleg des del gest cinematogràfic amb algunes de les nocions que poblen el seu univers: *Infàncies* (1), *Cares*, *Gestos*, *Polítiques*, *Llocs*, *Pensaments*, *Infàncies* (2).

1_ Infàncies (1)

Dijous 15 de maig 20.00 h – Sala Laya

Amb l'acompanyament de Mariola Membrives.

Divendres 16 de maig 17.00 h – Sala Laya

«El niño la mira mira... la está mirando...»

Les criatures bé que veuen el nostre món, amb el seu caos. Sovint amb por. Però que potser sovint no es miren el món millor que nosaltres? El nen del Romancero gitano de García Lorca veu alguna cosa, la lluna, però no mira també una altra cosa? I no és així perquè mira alhora el que està més a prop de la realitat i de la part més profunda de la seva imaginació?

Projecció:

Ten Minutes Older, Herz Frank, 1978, 10'

Cien niños esperando un tren, Ignacio Agüero, 1988, 55'

Recital de tres poemes de Federico García Lorca a càrrec de Mariola Membrives amb l'acompanyament d'Ot Granados.

Mariola Membrives, cantant i actriu de Córdoba, és una de les veus més personals i arriscades de la nova generació d'artistes que estan donant un aire fresc al panorama musical espanyol, tot fusionant flamenc, jazz i sons d'arrel. Va debutar discogràficament amb *Llorona*, un treball a duo amb el contrabaixista japonès Masa Kamaguchi, seguit de *Lorca. Spanish Songs*, amb el guitarrista Marc Ribot. El seu disc *La Babilonia* és el seu treball més personal.

A més de la seva carrera com a cantant, Mariola ha liderat el projecte Omega 20.16, una revisió del mític disc *Omega* d'Enrique Morente, i ha realitzat múltiples gires per teatres i festivals d'Espanya. Ha col·laborat amb l'Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya, i amb La Fura dels Baus en el seu espectacle *FreeBach 212*.

2_ Llocs

Dimecres 21 de maig 20.00 h - Sala Laya

Amb l'acompanyament de Paula Kuffer.

Divendres 23 de maig, 21.00 h – Sala Laya

«Espacio y distancia. Vertical y horizontal. Relación entre tú y yo. Ojos [...] en el aire conmovido...»

Un lloc, un indret, és molt més que un «espai» en el sentit cartesià de l'extensió. No és una capsa on guardem objectes. No és un fons en el qual distingim figures. És un camp de tensió, entre distàncies i proximitats. Un moviment, una commoció: sensible com el vent, subtil com un núvol, terrible com la tempesta, incisiu com un angle que talla l'aire. És l'àngel que passa entre les persones que de sobte queden atrapades pel silenci sense saber per què, en estar penetrades de la seva història i el seu inconscient.

Projecció:

Lejos de los árboles, Jacinto Esteva, 1972, 99'

Amb Paula Kuffer, professora de filosofia a la Universitat de Saragossa.

Paula Kuffer, professora de filosofia a la Universitat de Saragossa i anteriorment a la Universitat de Barcelona, nascuda i resident a Barcelona, ha estat investigadora a Buenos Aires i Berlín. Doctora en Filosofia amb una tesi al voltant de la figura del testimoni i la representació de la història a Walter Benjamin i W.G. Sebald, escriu habitualment i imparteix conferències sobre les qüestions associades a la memòria històrica i la política contemporània.

3_Gestos

Dijous 29 de maig 19.00 h – Sala Chomón

«Un duende [que] sube por dentro desde la planta de los pies...»

Els gestos són molt antics: són els nostres propis fòssils en moviment. Aby Warburg en va estudiar les pervivències en les formes visuals, així com els canvis de significat en la història. Tanmateix, aquests moviments —grans reptes per a l'escultura— vehiculen els nostres desitjos. Són la connexió entre l'energia del *pathos* i la de la forma. El *duende* segons García Lorca va ser un model per a la intensitat que ja va qüestionar Goethe, amb el nom de «demoníaca», i també Nietzsche en relació amb la tragèdia grega. En generar aquesta intensitat, els gestos fan que l'aire giri sobre si mateix, cosa que crea una dansa dels cossos amb l'«aire commogut».

Projecció:

Retour à la rue d'Éole – Six peintures populaires, Maria Kourkouta, 2013, 14'

Intermède, Maria Kourkouta, 2022, 24'

Conversa entre Maria Kourkouta i Fran Benavente.

Maria Kourkouta, cineasta, editora i productora, nascuda a Grècia l'any 1982. Després d'estudiar història, es va traslladar a París on va estudiar teoria del cinema. Fa pel·lícules des de 2010, principalment en pel·lícula de 16mm. Després del seu curtmetratge *Return to Aeolus street* el 2014 (Premi Arte al millor curtmetratge europeu al Festival de Oberhausen), va codirigir el 2016 el seu primer llargmetratge amb la poeta Niki Giannari, *Spectres are haunting Europe* (Millor documental internacional al Festival de Jihlava). Ha estat membre activa dels laboratoris de cinema autogestionats francesos L'Etna i L'Abominable durant més de deu anys.

Fran Benavente és professor agregat dels estudis de Comunicació Audiovisual i professor del Màster Oficial en Estudis de Cinema i Audiovisual Contemporanis a la Universitat Pompeu Fabra. També és el coordinador del grup de recerca CINEMA (Col·lectiu d'Investigació Estètica dels Mitjans Audiovisuals) dins del Departament de Comunicació de la mateixa universitat. És autor del llibre *El héroe trágico en el western* (Athenaica, 2017) i coeditor del volum *Poéticas del gesto en el cine europeo contemporáneo* (Intermedio, 2013). Col·labora en projectes d'anàlisi i divulgació de l'audiovisual i desenvolupa una activitat crítica i docent en l'àmbit de la història i teoria del cinema.

4 Pensaments

Dijous 5 de juny 20.00 h – Sala Chomón

Dimecres 11 de juny 17.00 h – Sala Chomón

«¿Qué misterioso pensamiento conmueve a las espigas?...»

En quin sentit podem parlar d'aquestes «commocions» que ens colpeixen davant de certs éssers, certs gestos, certs textos, certes coses? Sempre hem dubtat entre dos enfocaments: explicar o comprendre. Pot ser que intentem ajustar les emocions a una regla determinada: un alfabet, una gramàtica, un diccionari. O pot ser que ens hi impliquem per «comprendre» —agafar amb— les emocions barrejades. Aquestes emocions ja no pertanyen, aleshores, a un sol subjecte: ja no estan fixes, passen de l'un a l'altre i, en fer-ho, fan de l'aire ambiental un espai que tremola, un «aire commogut».

Projecció:

Flamenco, Jean-Claude Rousseau, 2024, 5'

Duende y misterio del flamenco, Edgar Neville, 1952, 75'

5_Polítiques

Dijous 12 de juny 18h.00 h – Sala Laya

«Luchaban. Luchaban. Luchaban. Así toda la noche. Y diez. Y veinte. Y un año. Y diez. Y siempre.»

Els esdeveniments polítics capgiren el món, per al pitjor (la mort, el dol) i per al millor (la lluita, la llibertat conquerida). El pitjor: guerres d'invasió, neteges ètniques, assassinats en massa, desgràcia dels supervivents. Explotacions, injustícies, explosions de grisú a les mines. O bé el daltabaix de tot el cel a Hiroshima i l'esforç desesperat dels supervivents per representar-lo per als altres. El millor: el pensament crític, la insubmissió i, a partir de la insubmissió, totes les formes i totes les dimensions de les lluites contra la dominació. Només calia compondre un poema visual amb el títol *El fons de l'aire és roig*.

Projecció:

Stendali – Suonano ancora, Cecilia Mangini, 1960, 11'

Perpetual Recurrences, Reem Shilleh, 2016, 60'

Amb **Lidia Mateo Leivas**.

Després de la sessió, a les 19.30 h Lidia Mateo Leivas farà una visita comentada a l'exposició.

Lidia Mateo Leivas és investigadora i professora al Departament d'Història de l'Art de la UNED (Madrid), especialitzada en la intersecció de la memòria, la cultura visual, el feminisme i el pensament ecosocial. És doctora en Estudis Artístics, Literaris i de la Cultura per la UAM i el CSIC. Ha comissariat exposicions al Museu Reina Sofía, el CSIC i Matadero-Madrid, i ha estat investigadora al Departament d'Exposicions Temporals del Museu Reina Sofía. També va ser *Visiting Scholar* a la NYU. Ha publicat articles a revistes com *Visual Studies* i *Memory Studies*, i és autora de *El reverso de la censura. Cine clandestino durante el tardofranquismo y la Transición* (CENDEAC, 2020) i *Imaginarios de la clandestinidad. Complicidad, memoria y emoción en nueve tramas* (Akal, 2022).

6_ Infàncies (2)

Dimecres 18 de juny 18.00 h – Sala Laya

Amb l'acompanyament de Paula Pérez Rodríguez i Max Hidalgo Nácher.

Dissabte 28 de juny 20.00 h – Sala Laya

«Un aire con olor de saliva de niño [...] que anuncia el constante bautizo de las cosas recién creadas»

S'ha de dedicar tot a les criatures. En això no hi ha ni culte a la ingenuïtat ni fe en la innocència pura. Els nens són a la cruïlla: busquen un llenguatge entre real i imaginari. Prolonguen una genealogia (memòria, soca de l'arbre) i projecten una gènesi sempre múltiple (disg, branques cap al cel). «El nen mira, mira...», diu el poema. És fosc però aeri, com el mateix García Lorca disfressat d'ombra per a *La vida és somni*. Sota les bombes, les criatures encara poden abastar la utopia.

Projecció:

Los Ángeles exterminados, Michel Mitrani (guió de José Bergamín), 1968, 128'

Conversa amb Paula Pérez Rodríguez i Max Hidalgo Nácher.

Paula Pérez-Rodríguez és investigadora postdoctoral “Marcel Bataillon” al Madrid Institute for Advanced Study (2024-2025). Es va doctorar en Estudis Culturals i Literaris a la Universitat de Princeton (2023) amb una tesi anomenada *Verboexorbitancias. El paso de “la literatura” a las artes verbales en España, 1909-1936*. Abans, va ser investigadora al Centre Hangar amb la IX Beca de Recerca Artística de la Fundació Banco Sabadell. El seu treball se centra en les arts verbals, la història dels processos lletrats i les pràctiques creatives radicals i col·lectives. Ha treballat en institucions com el Museu Santa Mònica, La Capella, La Madraza, Matadero-Madrid i Lugar a Dudas, a Colòmbia. Ha coordinat publicacions per a segells com Turner i Blatt & Ríos. Col·labora amb el grup d'investigació GICELAH (CSIC) i THECO (UC3M). Recentment ha participat en el Coloquio Internacional José Bergamín y las artes mágicas del vuelo, celebrat a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Max Hidalgo Nácher és Professor Titular de la secció de Teoria de la Literatura i Literatura Comparada de la Universitat de Barcelona (UB) i investigador del Grup d'Estudis de l'Exili Literari (GEXEL, Universitat Autònoma de Barcelona) i del Grup Literatura, Cinema i altres Llenguatges Artístics (GLiCiArt, UB). El 2022 va publicar *Teoría en tránsito. Arqueología de la crítica y de la teoría literaria españolas de 1966 a la posdictadura*, primer volum d'una investigació sobre Els estudis literaris a Argentina i a Espanya: institucionalització i internacionalització coordinada amb Analía Gerbaudo. Ha editat també *Los ángeles exterminados* (Athenaica, 2023) de José Bergamín i ha coeditat el volum col·lectiu *José Bergamín: entre literatura y política* (Presses Universitaires de Paris Ouest, 2016). Recentment, ha format part del comitè organitzador del Coloquio Internacional José Bergamín y las artes mágicas del vuelo a la Universitat Autònoma de Barcelona.

7_Cares

Dijous 26 de juny 18.00 h – Sala Chomón

Amb l'acompanyament de Diana Toucedo.

Diumenge 29 de juny 18.00 h – Sala Chomón

«La cara con poca sangre, los ojos con mucha noche...»

La nostra cara no és tan sols una «paret blanca» perforada per uns «forats negres». No és tan sols la reunió dels «trets» que se suposa que defineixen una identitat al nostre passaport. No és tan sols el conjunt de quaranta-tres músculs facials capaços de produir les deu mil expressions identificades per un psicòleg estatunidenc que les va entendre com un conjunt de signes reflexos. La nostra cara respira. A través seu vivim de l'aire ambiental. És possible que hi hagi, doncs, un intercanvi secret entre els nostres moviments psíquics i l'«aire commogut», això que també anomenem atmosfera?

Projecció:

Khaneh siah ast (The House is Black), Forugh Farrokhzad, 1963, 22'

L'Ordre, Jean-Daniel Pollet, 1962, 44'

Amb Diana Toucedo.

Diana Toucedo (Redondela, 1982) és cineasta especialitzada en muntatge, amb formació a l'ESCAC i un Màster en Teoria Cinematogràfica Contemporània a la UPF, on actualment fa un doctorat en Comunicació. Ha treballat com a muntadora en més de trenta films, destacant *La noche que no acaba* (2010), *O quinto evanxeo de Gaspar Hauser* (2013), *Los desheredados* (2017), i *Bugarach* (2019), així com documentals premiats com *A media voz* (2019) i *Secaderos* (2022). En ficció, ha participat en pel·lícules com *La muerte en la Alcarria*, *Júlia Ist* i *Sonata para violonchelo*. Com a directora, el seu primer llargmetratge, *Trinta Lumes* (2018), es va estrenar a la Berlinale i ha guanyat diversos premis a festivals espanyols. Actualment treballa en el seu segon llargmetratge, *Puerto Deseado*. A més, imparteix classes de muntatge a la UPF i ha dirigit projectes com WayUp House Portugal per a Yamaha Music (2024).

El taller, aquí i en un altre lloc ¹

Georges Didi-Huberman

El cap no és exactament el lloc d'on surten les idees d'un filòsof. Ens imaginem que els seus conceptes sorgeixen tal qual del seu cervell, com una Atena completament armada del cap de Zeus. El mateix filòsof sovint ens dona gat per llebre en fer-nos creure, de manera narcisista, que "sempre ha pensat" el que acaba d'enunciar, com si el que pensés hagués esperat en la seva cavitat cranial, a imatge i semblança de lingots d'or dipositats a la caixa forta d'un banc. Així que ja hi era des del principi, al seu cap? Però no! No és així en absolut! L'activitat filosòfica és un esdevenir: es transforma, va, ve i torna a començar, tal com diu, si no recordo malament, una cançó popular. També és una tècnica del cos que compromet tota la nostra existència: com l'acte amorós, com l'art de fer nusos, com la digitació sobre un instrument de música, o com la facultat sensible que ens fa mirar durant molt de temps la mateixa imatge.

Per fer-ho, has de trobar el teu temps (no gaudir del teu propi temps: això impedeix moltes coses, aliena cruelment tant els nostres pensaments com els nostres cossos). Cal també un lloc propi, més o menys tranquil i inspirador, per tenir idees i exercir les teves tècniques del cos. Per exemple, va caldre el carrer per als peripatètics, una banyera per a Arquimedes, una estufa per a Descartes, un despatx amb divan, tapís i col·leccions d'estàtues per a Freud, una trinxera de la Gran Guerra o un fiord noruec per a Wittgenstein, una biblioteca per a Ernst Bloch, un llogaret a les Cevenes per a Fernand Deligny...

Diapoteca (Arno Gisinger, 2024). A partir de les diapositives de Georges Didi-Huberman.

¹ El títol original "L'atelier, ici et ailleurs" fa al·lusió a la pel·lícula de Jean-Luc Godard *Ici et ailleurs* (1976).

*

Un taller és un d'aquests llocs fecunds. Si està sotmès a la forma d'una "oficina" des de la qual hom gestiona o administra el seu pensament —un lloc per a telèfon, fax, agenda, correu electrònic i aquesta mena de coses—, hi ha un gran risc que el pensament mateix es converteixi en telèfon filosòfic o agenda filosòfica. El taller és diferent: hi actuem lentament, concretament, abans de tota comunicació, per fabricar allò altre, un altre lloc. És un dispositiu idiosincràtic, molt modest i artesanal, de fabricació. El trobem de nou cada matí per continuar el gest de la nit anterior. És el nostre lloc familiar per compondre el que és estrany. El taller és, per tant, un *aquí*, encara que sigui per fer en *un altre lloc*. Per exemple, el taller del lutier Francisco Manuel Díaz no s'ha mogut: continuava aquí l'altre dia, exactament on el vaig visitar fa molt de temps, a Granada, al número 29 de la Cuesta de Gomérez (estava tancat, però vaig mirar a través de la porta de vidre i vaig poder veure bé que l'espai havia romàs perfectament fidel a si mateix). Sempre és complicat, com se sap, traslladar un taller. Hem emprat molt de temps a trobar l'organització per disposar-hi totes les eines que necessitem en l'ordre correcte, les taules sobre les quals executarem els nostres gestos de treball quotidians. El taller és una "màquina de guerra", en el sentit que Deleuze i Guattari feien servir aquesta expressió: tranquil·la en aparença, però obstinada, eficaç i de la qual potser en poden sortir objectes melodosos, valents, poètics i, fins i tot, revolucionaris.

*

El taller també està —potser, fins i tot més— en *un altre lloc*. El primer gest per a qualsevol tècnica del cos consisteix a moure's: començar per anar una mica més lluny, girar el cap, avançar amb un primer pas. El primer moviment de l'ànima per veure sorgir una idea consisteix també a desplaçar-se en la imaginació, a canviar el punt de vista, a arriscar-se a sentir-se perdut. Cal "anar allà a veure si hi soc" ("*aller voir là-bas si j'y suis*")², segons la bonica expressió francesa, i anar a veure si el món en aquest altre lloc és el mateix (evidentment, no ho és). Cal anar, per tant, a descobrir què passa a altres llocs. Encara que només sigui per allargar la mà —com en la boira o la nit—, palpar a l'espai, explorar el món fora del nostre propi cos. Trobar-se amb *l'altre*, doncs: l'estranyesa dels altres, l'alteritat que ens altera i que, per això mateix, ens constitueix. Una experiència en què potser hom es podrà trobar desorientat, fora de la comoditat centrípeta del taller d'*aquí*. Hom ja no serà el pensador en *si mateix*; em refereixo al pensador que es pensa a si mateix com el centre del que pensa.

*

² N. de la T.: l'expressió francesa "*va voir là-bas si j'y suis*" s'utilitza per convidar algú, amb cert sarcasme, a desaparèixer de la teva vista.

Sens dubte, al taller d'aquí hi ha tota mena de viatges possibles cap a *altres llocs*. Una biblioteca, per exemple, és una eina formidable per anar a veure més enllà: viatges extraordinaris —però coherents—, com passar d'Empèdocles a Nietzsche o de Montaigne a Édouard Glissant. La reproducció d'un crani sobremodelat de Tell Aswad ens projectarà a un temps anterior a la nostra història; la d'un altre crani sobremodelat, de Vanuatu en aquest cas, ens transportarà a un espai molt allunyat de tots els nostres hàbits culturals. Escoltar un cant d'Esmirna —encara que l'enregistrés Maria Papagika als Estats Units a finals de la dècada del 1910— ens traslladarà, precisament, cap a un llarg circuit de desplaçaments i migracions que, com deia, amb raó, Aby Warburg, innervien tota cultura.

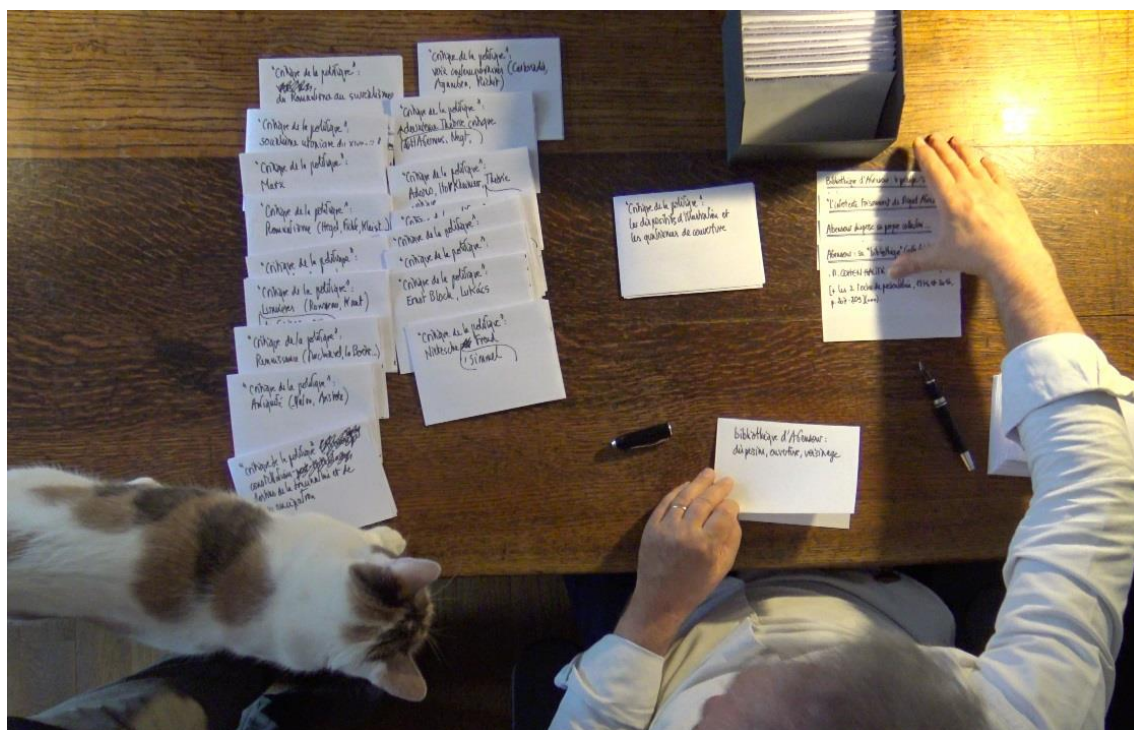
*

El meu taller, si hi reflexiono una mica —atès que a l'hora d'organitzar-lo mai no he pensat en aquests termes; només em preocupava que em resultés habitable—, recorda objectivament dos paradigmes familiars. Per part del meu pare: un taller de pintor on vaig passar bona part de la meva infantesa mirant, en silenci, com es fabricava un quadre. D'aquí la importància de les imatges a l'espai del meu taller, i fins i tot sobre la mateixa taula: imatges que van i venen, apareixen i desapareixen segons el tempo o, fins i tot, el tema del treball en curs. Per part de la meva mare: el que va deixar l'avi vingut de Polònia, que durant un temps va ser proletari a les mines de carbó i, després, va buscar ascendir socialment fent-se sastre (*tailleur*). És interessant, d'altra banda, aquesta proximitat de l'espanyol *taller* amb el francès *tailleur*... Un sastre necessita un taller, evidentment. Em queden molts records d'infantesa lligats a aquest espai de teles tallades i recosides —el “patró”, el folre, la vora, el “retoc”...— i al soroll de la màquina de cosir mecànica. Des de llavors, he fabricat textos (és a dir, espècies de coses teixides) amb l'ajuda d'una màquina d'escriure (però sense oblidar el costat patern del plaer gràfic: la ploma estilogràfica), tot això sobre una llarga taula de cosidora (és a dir, comprada en un taller de sastre (*tailleur*)).

Un sastre talla (*taille*) trossos de tela i després recompon el conjunt per fer una peça. El que jo fabrico sobre la meua taula no és gaire diferent: són, primer, trossos de paper escampats —fitxes escrites a mà—. Notes de lectures o pensaments voladors: “llavors”, com deia Novalis³, o “filosofemes”, com deia Gaston Bachelard. Moltes. Molt de temps. Caixes i caixes. Diversos mobles arxivadors. No cal sucumbir mai a la fúria de concloure massa ràpid. Llegir,

³ N. de la T.: “llavors”, en referència a l'edició francesa d'una selecció de fragments escrits per Novalis, compilats per Olivier Schefer sota el títol *Semences*, terme al qual recorre Didi-Huberman en la versió original en francès d'aquest text. Cf. Novalis, *Semences: Précédé de Fragments et totalité* (ed. O. Schefer), París: Éditions Allia, 2004.

primer aprendre (el plaer d'aprendre). L'escriptura no començarà fins que no s'hagi compost el *patchwork* d'aquests nombrosos fragments. I, com sobre un *patchwork* tèxtil en què la relació entre els quadrats de diferents colors crea tant el motiu dominant com el moviment general de la composició, és de la relació diferencial entre les fitxes d'on naixeran, aquí, les idees filosòfiques (de les quals definitivament penso, seguint en això el pensament de Walter Benjamin, que s'assemblen a constel·lacions, que són "configuracionals" molt abans de legitimar-se en conceptes en el sentit estricte del terme).

Georges Didi-Huberman, fotograma de *Face à face à matière*, 1998

*

Si necessito l'*aquí* d'un taller per desenvolupar aquesta heurística filosòfica — una activitat experimental, per tant —, és perquè necessito reunir de manera concreta, a la meua gran taula de sastre, moltes coses materials que no paro de manipular de manera conjunta: les fitxes escrites constantment reordenades les unes en relació amb les altres; els llibres, per descomptat; els fulls de paper en blanc per cobrir amb tinta, per plegar o desplegar; les imatges, igualment (postals, diapositives, positivacions de fotografies analògiques, imatges digitalitzades). Tinc la poderosa impressió que, si hi ha idees, aquestes no sorgeixen del meu cap, sinó de l'activitat constant de les meves mans, que no deixen de col·locar, desplaçar i recol·locar tots aquests elements (és precisament això el que ha animat, des de fa més de deu anys, el meu amic

Henri Herré a considerar que el treball d'un filòsof, si es revelava tan artesanal i manual, podia, en conseqüència, constituir-se com a objecte fílmic). Les idees sorgeixen, de fet, del muntatge —de la posada en copresència— que faig de tots aquests elements, fins i tot quan semblen, a primer cop d'ull, no tenir “res a veure” entre ells. És una mica com quan un destí sorgeix sobre la taula d'una endevina en el moment en què descobreix totes les relacions que estableixen entre si les cartes posades allà, davant dels ulls i sota les mans en moviment.

*

Em desplaço molt per l'*aquí* del meu taller. L'espai de casa meua està organitzat com un muntatge de petites biblioteques especialitzades entre les quals vaig i vinc sense parar. Els textos més rars portats de les biblioteques en forma de fotocòpies també ocupen parets senceres. Hi ha una altra cosa encara que ja no he de callar des de l'acollida i l'hospitalitat dels meus amics espanyols: em passa que m'aixeco de la taula, de sobte, i passo una estona inventant —la paraula, sens dubte, és massa forta: només vull parlar d'intents, sempre provisionals— una falseta a la meua guitarra blanca de Conde Hermanos o a la negra de José Ramírez. Passo, per tant, de la taula (*table*) d'escriptura a la tapa (*table*) de l'instrument. Quan faig això, passo d'una activitat completament regulada per la lectura i l'escriptura a una gestualitat pròpiament “analfabeta”, com deia José Bergamín: sense lectura, sense teoria, sense pedagogia acadèmica, sense veritable ancoratge al món altament especialitzat d'aquesta música que estimo amb afició. Vaig entendre, amb el temps, que això no era un simple “passatemps”, sinó la manera de dotar de ritme la mateixa energia filosòfica en confrontar-la amb *allò altre* (*l'autre*) o amb *allò d'altra manera* (*l'autrement*). Així, deixo per un instant aquest debat tan complex sobre la noció de “context” en la iconologia política postwarburgiana i sacsejo les mans invocant un vell disseny per soleares. I després torno a la meua taula, insereixo l'àlbum que acabo de comprar, *Creer para ver*, de Dani de Morón, al reproductor de CD i, amb aquesta música magnífica, torno als textos també magnífics —encara que de manera diferent— de Nietzsche, Warburg, Benjamin, Kafka, Adorno i altres.

*

El taller fabrica, per tant, *allò altre*, altres llocs. Tot i això, sembla recíproc: *allò altre* i els altres llocs ja són, si hi parem atenció, tallers. El taller és *en un altre lloc* (*ailleurs*) tant com *aquí* (*ici*). Quan era estudiant, em vaig traslladar de províncies a París per entrar, per dir-ho d'alguna manera, al taller d'alguns investigadors l'ensenyament dels quals, a l'École des hautes études en sciences sociales, consistia purament i simplement a exposar “en directe” com s'elaboraven els seus *work in progress*. Va ser llavors quan em vaig retrobar amb la pedagogia tan especial i plaent de la meua infantesa: la de la mirada

silenciosa i admirativa cap a algú que està treballant. Vaig trobar sensacions d'aquesta mena als tallers de Simon Hantaï, de Gerhard Richter, de Harun Farocki (el taller del qual era, als meus ulls, exemplar: una taula d'escriptura a un costat, una taula de muntatge a l'altre) o, fins i tot, a l'estudi d'Israel Galván.

Vaig tenir aquesta mateixa mena d'experiències quan vaig treballar sobre alguns objectes comuns amb artistes —amics— com Pascal Convert o Arno Gisinger, i fins i tot quan vaig utilitzar el taller-escola del Fresnoy, convidat per un altre amic, Alain Fleischer, per fabricar una pel·lícula experimental. Finalment, tota la dimensió històrica del meu treball no s'hauria pogut desenvolupar si jo no hagués anat, aquí i allà, als llocs dels arxius relacionats amb les obres que m'importaven: va ser necessari, a la Salpêtrière, descobrir als arxius de Charcot el patiment quotidià de les histèriques; a Londres, escodrinyar l'estranya i inspiradora lògica de la Biblioteca Warburg, fullejar els il·legibles quaderns de l'iconòleg en el moment de la seva bogeria i examinar-ne minuciosament els *Notizkästen* plens de fotografies de la Gran Guerra; a Berlín, commoure'm davant la pobresa dels manuscrits de Walter Benjamin; o, a Varsòvia, davant la urgència i el coratge inherents a l'extraordinari arxiu d'Emanuel Ringelblum...

Un dia, a l'altra punta del món —Rio de Janeiro—, em vaig trobar en aquest meravellós Parc Lage que acull l'Escola de Belles Arts i on Glauber Rocha va filmar, valentament (en temps de la dictadura), *Terra em transe*. Aquest espai acollia alhora jardí i selva verge. Les arrels dels arbres fabulosos corrien en tots els sentits. Em vaig posar a fer fotografies com si, sobtadament, aquest espai exterior, al costat dels tallers dels artistes, s'hagués convertit en un taller per si mateix —visual i ja filosòfic— per fer-nos reflexionar sobre què són les “arrels” i què podria significar la paraula “radical”... Així és el taller *en un altre lloc*: és el taller-món, a l'extrem oposat d'aquesta indústria “mundial” l'opressió de la qual ens costa tant esforç no patir.

31 de juliol de 2023

Diapoteca (Arno Gisinger, 2024). A partir de les diapositives de Georges Didi-Huberman.